Cynulliad Cenedlaethol Cymru | National Assembly for Wales

Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg | Children, Young People and Education Committee

Ymchwiliad i Effaith Brexit ar Addysg Uwch ac Addysg Bellach: Cylch Gorchwyl | Inquiry on the Impact of Brexit on Higher and Further Education

IB-09

Ymateb gan: Comisiynydd y Gymraeg
Response from: Welsh Language Commissioner

Effaith Brexit ar Addysg Uwch ac Addysg Bellach

Diolch ichi am y cyfle i ymateb i'ch ymchwiliad. Hoffwn bwysleisio'r pwyntiau canlynol.

- Mae'r sector addysg ôl-16 yn allweddol ar gyfer ffyniant y Gymraeg.
- Gallasai Brexit fod â goblygiadau economaidd amrywiol ar gyfer siaradwyr y Gymraeg a chymunedau Cymraeg eu hiaith. Gallasai'r goblygiadau hyn hefyd fod yn berthnasol iawn i'r sector addysg bellach ac uwch yng Nghymru.
- Dylid sicrhau nad yw effeithiau Brexit yn tanseilio'r cyfleoedd sy'n bodoli ar gyfer siaradwyr y Gymraeg yn y sector ôl-16 ar hyn o bryd a bod y cynlluniau ariannu a ddaw maes o law i gymryd lle cyllid Ewropeaidd yn cyfrannu'n gadarnhaol at y Gymraeg.
- Wrth i'r broses o ymadael â'r UE fynd yn ei flaen credaf ei bod yn hanfodol fod ei effeithiau posibl ar y Gymraeg yn derbyn sylw priodol ym mhob agwedd o waith y Llywodraeth gan gynnwys y sector ôl-16 er mwyn deall yn well pa effeithiau y gallasai eu cael ac i ystyried dulliau o liniaru'r effeithiau hynny.

1. Cyd-destun yr ymateb hwn

Prif nod y Comisiynydd wrth arfer ei swyddogaethau yw hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg. Wrth wneud hynny bydd y Comisiynydd yn ceisio cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yng nghyswllt darparu gwasanaethau, a thrwy gyfleoedd eraill. Yn ogystal,bydd yn rhoi sylw i statws swyddogol y Gymraeg yng Nghymru a thrwy osod safonau rhoddir dyletswyddau statudol ar sefydliadau i ddefnyddio'r Gymraeg. Un o amcanion strategol y Comisiynydd yn ogystal yw dylanwadu ar yr ystyriaeth a roddir i'r Gymraeg mewn datblygiadau polisi a dyna a wneir yma. Ceir rhagor o wybodaeth am waith y Comisiynydd ar y wefan www.comisiynyddygymraeg.cymru

2. Y Gymraeg yn y sector addysg ôl-16

Mae'r sector addysg ôl-16 yn allweddol ar gyfer ffyniant y Gymraeg. I nifer, dyma'r cyfnod rhwng addysg statudol a'r gweithle lle gall nifer o ffactorau effeithio ar

benderfyniadau ac arferion ieithyddol unigolion. O'r herwydd, mae'n ganolog i'r ymdrech i gynyddu'r defnydd a wneir o'r Gymraeg a chreu gweithlu medrus dwyieithog. Er hynny, ar hyn o bryd mae nifer sylweddol o siaradwyr Cymraeg yn colli eu sgiliau Cymraeg ar ddiwedd cyfnod addysg statudol.

3. Effaith Brexit ar y Gymraeg

Nodais eisoes mewn ymatebion i Bwyllgorau'r Cynulliad y gallasai Brexit fod â goblygiadau economaidd amrywiol ar gyfer siaradwyr y Gymraeg a chymunedau Cymraeg eu hiaith. Mae cyllid Ewropeaidd yn cefnogi rhaglenni a gweithgareddau sydd â photensial i blethu buddion economaidd ac ieithyddol. Yn ogystal, mae'n cefnogi'r sectorau sy'n feysydd cyflogaeth pwysig i siaradwyr y Gymraeg ac yn cyfrannu at hyfywedd cymunedau Cymraeg eu hiaith.[1]

Mae'r goblygiadau hyn yn berthnasol iawn ar gyfer y sectorau addysg bellach (AB) ac uwch (AU) yng Nghymru yn ogystal. Dylid sicrhau nad yw Brexit yn tanseilio'r cyfleoedd sy'n bodoli ar gyfer siaradwyr y Gymraeg yn y sectorau hyn ar hyn o bryd a bod cynlluniau ariannu a ddeuai maes o law i gymryd lle cyllid Ewropeaidd yn cyfrannu yn gadarnhaol at y Gymraeg.

4. Brexit a'r cyfleoedd ar gyfer siaradwyr y Gymraeg yn y sectorau AB ac AU

Mae cefnogaeth ariannol yr Undeb Ewropeaidd i'r sectorau AB ac AU yng Nghymru yn bellgyrhaeddol. Mae'r ffynonellau cyllido yn cynnwys Horizon 2020 i gefnogi ymchwil ac arloesi; Erasmus+ i gefnogi cyfnewidfa myfyrwyr a staff sy'n ymweld â sefydliadau addysgol tramor; a'r Cronfeydd Strwythurol ar gyfer rhaglenni hyfforddiant amrywiol. Yn ôl y Sefydliad Materion Cymreig, mae prifysgolion Cymru yn manteisio ar tua £35 miliwn o arian Ewropeaidd tuag at ymchwil pob blwyddyn.[2] Yn ôl Colegau Cymru, disgwylir y bydd Cymru yn derbyn buddsoddiad o dros £740 miliwn rhwng 2014 a 2020 trwy Gronfeydd Strwythurol Ewrop, gyda £320 miliwn o'r cyfanswm hwn tuag at wella sgiliau'r gweithlu. Nododd Colegau Cymru hefyd y clustnodwyd dros 4.25 miliwn ewro i sector addysg bellach yng Nghymru tuag at gynllun Erasmus+ rhwng 2011 a 2015.[3] Er nad yw cylch gorchwyl yr ymchwiliad presennol yn cwmpasu dysgu seiliedig ar waith, mae'n bwysig tanlinellu y cyflwynir prentisiaethau yng Nghymru dan nawdd ariannol yr Undeb Ewropeaidd hefyd.[4]

---

[1] Am ragor o fanylion gweler fy ymateb diweddar i'r Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau 'Ymchwiliad i dlodi yng Nghymru: gwneud i'r economi weithio i'r rheini sydd ag incwm isel' (Hydref 2017); a'r Pwyllgor Materion Allanol a Deddfwriaeth Ychwanegol 'Gwydnwch a pharodrwydd: ymateb gweinyddol ac ariannol Llywodraeth Cymru i Brexit' (Tachwedd 2017)
[2] Sefydliad Materion Cymreig, 'What does Brexit mean for the future of Welsh universities?' (12 Mai 2017) http://www.iwa.wales/click/2017/05/brexit-mean-future-welsh-universities/
[3] Colegau Cymru, UE ac addysg a hyfforddiant ol-16: trosolwg (Gorffennaf 2016), http://www.collegeswales.ac.uk/Polisi
[4] https://gov.wales/topics/educationandskills/skillsandtraining/apprenticeships/?skip=1&lang=cy

Mae'r defnydd a wneir o'r Gymraeg mewn addysg ôl-16 yn gyffredinol yn isel.[5] Gan nad oes sicrwydd ar hyn o bryd am barhad y ffrydiau ariannu hyn mae risg y gallasai Brexit gyfyngu ar y cyfleoedd ariannol sydd gan sefydliadau addysgol yn y sector AB ac AU ar hyn o bryd gan, o ganlyniad, danseilio'r cyfleoedd sy'n bodoli ar gyfer siaradwyr y Gymraeg yn y sectorau hyn. Mae heriau sy'n unigryw i ddarpariaeth Gymraeg yn ogystal.[6] Oherwydd y niferoedd is yn gymharol sy'n debygol o ddilyn cyrsiau addysg uwch yn y Gymraeg mae modiwlau Cymraeg yn dueddol o gostio mwy y pen i'w cynnig. Dyma oedd dehongliad adroddiad gan y London School of Economics yn 2006 ar gyfer CCAUC. Er bod y canfyddiadau hyn yn seiliedig ar y sefyllfa yn y sector AU, gellir tybio eu bod yn berthnasol hefyd i'r sector AB a DSW. Os felly, gallasai darpariaeth cyfrwng Cymraeg ddioddef pwysau anghymesur os daw ffynonellau ariannu yn yr holl sectorau hyn yn brinnach.

5. Brexit ac economi lleol

Nodais yn gyson yn y gorffennol fod cydgysylltiad rhwng cryfder yr economi a hyfywedd cymunedau Cymraeg.[7] Mae'r sectorau AU ac AB yn gwneud cyfraniad pwysig at economi Cymru. Dadleuodd astudiaeth ar gyfer Prifysgolion Cymru ym mis Ionawr 2018 y creodd y sector AU yng Nghymru allbwn gwerth dros £5 biliwn a dros 49,000 o swyddi yn ystod 2015-16. Awgrymodd astudiaeth ar gyfer Colegau Cymru yn 2017 fod colegau AB yn cyfrannu £4biliwn at economi Cymru pob blwyddyn.

Os bydd diwedd ar ffrydiau ariannu Ewropeaidd ac na fydd ffrydiau ariannu eraill yn cymryd eu lle mae risg y gallasai Brexit niweidio effaith economaidd y sefydliadau addysgol ar gymunedau. Yn amlwg, mae'r pryderon hyn yn arbennig o berthnasol i ardaloedd Cymru lle mae canrannau o siaradwyr y Gymraeg yn draddodiadol uchel, ac sydd hefyd yn gartref i sefydliadau addysgol – e.e. siroedd Gwynedd, Ceredigion a Chaerfyrddin. Er hynny, gellir dadlau bod effaith economaidd y sefydliadau addysgol yn fuddiol i unrhyw gymuned Gymraeg, waeth beth fo'i maint.

6. Camau nesaf

Croesawais eisoes gydnabyddiaeth Llywodraeth Cymru bod rhaid diogelu ardaloedd gwledig lle mae'r Gymraeg ar ei chryfaf rhag unrhyw effeithiau niweidiol Brexit ar y sector amaeth.[8] Wrth i'r broses o ymadael â'r UE fynd yn ei flaen credaf ei bod yn hanfodol fod ei effaith posibl ar y Gymraeg yn derbyn sylw priodol ym mhob agwedd o waith y Llywodraeth.

---

[5] Gweler Adroddiad 5 Mlynedd Comisiynydd y Gymraeg am ddarlun cyffredinol o'r sefyllfa http://www.comisiynyddygymraeg.cymru/Cymraeg/Rhestr%20Cyhoeddiadau/Adroddiad%205-mlynedd%20-%205- year%20Report.pdf

[6] Gweler fy ymateb i Adolygiad Annibynnol o Drefniadau Cyllido Addysg Uwch a Chyllid Myfyrwyr yng Nghymru (Chwefror 2015); ac ymgynghoriad Llywodraeth Cymru 'System addysg a hyfforddiant ôl-orfodol wedi'i diwygio' (Hydref 2017).

[7] Am ragor o fanylion gweler fy ymateb diweddar i'r Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau 'Ymchwiliad i dlodi yng Nghymru: gwneud i'r economi weithio i'r rheini sydd ag incwm isel' (Hydref 2017); a'r Pwyllgor Materion Allanol a Deddfwriaeth Ychwanegol 'Gwydnwch a pharodrwydd: ymateb gweinyddol ac ariannol Llywodraeth Cymru i Brexit' (Tachwedd 2017)

[8] *Cymraeg 2050:Miliwn o Siaradwyr* (2017), t. 62.

Credaf bod angen rhoi rhagor o ystyriaeth i effaith posibl Brexit ar y Gymraeg mewn sectorau eraill, megis y sector ôl-16 er mwyn deall yn well pa effeithiau y gallasai eu cael ac i ystyried dulliau o liniaru effeithiau negyddol posibl.